

KORANEN SOM ”BIBELSK GENSKRIVNING”¹

MOGENS MÜLLER

Indledning

Islams hellige bog, Koranen, bevæger sig i vid udstrækning inden for den jødiske og den kristne Bibels univers, hvad angår både personer og begivenheder. For jøder og kristne har den nærmest liggende forklaring på dette forhold altid været, at Muhammad havde stiftet bekendtskab med jødiske og kristne overleveringer under sin opvækst i Arabien og under sine rejser som handelsmand forud for åbenbaringen af Koranens suraer. At dømme efter inddragelsen af de bibelske overleveringer ser det desuden ud som om Muhammad i alt væsentligt alene har kendt dem igennem en mundtlig overlevering. Under alle omstændigheder er de blevet underordnet et ganske andet forkyndelsessigte end i jødedom og kristendom. Således er de resultatet af en mere eller mindre radikal ”genskrivning”. For selv om der kan sættes spørgsmålstegn ved traditionen om, at Muhammad var analfabet,² er der i gengivelsen af de bibelske fortællinger ikke på noget tidspunkt tale om egentlige ”citater” fremkommet ved afskrivning.

I sin Koran-artikel i *Kirke-Leksikon for Norden* fra 1904 beskrev Frants Buhl (1850-1932) Koranens overtagelse af det bibelske personstof med følgende ord:³

Trods dens ofte trøstesløse Kedsommelighed ere de omtalte Profet-Legender i K.[oranen] af særlig Interesse, fordi de vise, paa hvilken Maade Muhammed behandlede det Stof, han modtog fra andre. Det kan betragtes som fuldstændig sikkert, at han ikke har samlet dette Stof ved Læsning af Skrifter, da der paa den Tid ikke fandtes nogen arabisk Literatur af et saadant Indhold, og han hverken var i Stand til at læse det gamle eller det nye Testament i Originalsprogene. Hvad han modtog, skyldte han, som ogsaa K.[oranen] selv og de historiske Beretninger antyde, udelukkende Samtaler med Kr.[istne] og Jøder. Det saaledes overtagne Stof har han ofte vilkaarligt forandret og lige saa hyppig forvansket ved Misforstaaelser eller svigtende Hukommelse; men ogsaa Stoffet selv var ofte af en betænkelig Art, idet hans Hjemmelmænd øste af urene Kilder som gammel- og nytestamentlige Apokryfer, den talmudiske Literatur eller tarvelige Romaner som Fortællingen om den ”hornede” d.e. Alexander den Store. De Kr.[istne], han omgikkes, vare vel for en stor Del Abessinere eller Sydarabere, der havde modtaget deres Kr[isten]d[o]m fra Abessinien, og som derfor stod paa det laveste aandelige Standpunkt indenfor den daværende Kristenhed.

Buhls perspektiv er her det klassiske bagudskuende, hvor Koranen holdes op mod Bibelen, som for ham var det autoritative grundlag. Læser man i modsætning hertil først og fremmest Koranen i et receptionshistorisk perspektiv, bliver det det eventuelle sammenhængende mønster i de for-

---

¹ Nedenstående optræder i identisk skikkelse i Mogens Müller, ”Koranen som ”bibelsk genskrivning”, *Bibelske genskrivninger*, red. Jesper Høgenhaven og Mogens Müller, Forum for bibelsk Eksegese 17 (København: Museum Tusulanum 2012), 377-412. Af Koranens bibelske genskrivninger af gammeltestamentlige og nytestamentlige figurer er dog her alene den af Jesus medtaget.

² For en drøftelse af dette spørgsmål: Dorthe Marie Kodal, ”Ummī-profeten Muhammed og hans kaldelse”, *Et blandet bæger*. Studier tilegnet Finn O Hvidberg-Hansen, red. Pernille Carstens, John Møller Larsen, Dorthe Marie Kodal og Dan Enok Sørensen (København: Forlaget ANIS 2005), 105-122, hvor der argumenteres for, at ”ummi” er et låneord, hvis betydning enten er ”hedning” eller ”leder, eksempel, ideal” (115). Jeg takker Susan Godsk Weile for henvisningen til denne artikel.

³ Se ”Koranen”, *Kirke-Leksikon for Norden II*, red. Fredrik Nielsen (Aarhus: Forlaget for Kirke-Leksikon. Ekspedition: Albert Bayers Forlag 1904), 839-841 (840).

skellige forandringer, der fanger interessen. Så bliver der tale om, at Muhammad for at overtage de bibelske overleveringers autoritet har indordnet dem under sit særlige forkyndelsessigte.

Den traditionelle muslimske forklaring på de bibelske ”mindelser” i Koranen er imidlertid også en helt anden end den, at Muhammad her skulle have øst af, hvad han var kommet undervejs med gennem samtaler og diskussioner med jøder og kristne. Således er påstanden fra muslimsk hold, at Muhammad gennem åbenbaringer formidlet af Gabriel – det siges ligefrem i Koranen selv i sura 2,97⁴ – fik adgang til den bagvedliggende sande udgave af historien. Den jordiske Koran er således et sidestykke til, eller rettere: uddrag af den himmelske Koran, som Muhammad modtog åbenbaringer fra. Den jordiske Koran er derfor ikke identisk med den himmelske, der også indeholder dele, som Muhammad ikke fik kendskab til, ligesom den tilsyneladende først blev ikklædt det arabiske sprog ved diktatet til ham.⁵ Men fast står det ifølge Koranen selv, at den ikke er menneskeskabt. Som det hedder i 2,79: ”Ve dem, der skriver et skrift med egen hånd og derpå siger: ”Dette kommer fra Gud!” blot for at sælge det for en ussel pris. Ve dem for det, de egenhændigt skrev!”⁶

Det Gamle og Det Nye Testaments versioner af fortællingerne er således angiveligt ikke udgangspunktet og grundlaget for Koranen, men tværtimod henholdsvis jødernes og de kristnes slet ikke altid korrekte gengivelser af den sande historie. Denne sande åbenbaring var Abraham den første til at få del i. Som det hedder i 3,84: ”Sig: ”Vi tror på Gud og på det, der blev sendt ned til os; på det, der blev sendt ned til Abraham, Ismael, Isak, Jakob og Israels stammer; og på det, der blev givet til Moses, til Jesus og til profeterne fra deres Herre. Vi gør ikke forskel på nogen af dem” (jf. 2,136.285). Deres tilhængere havde dog misforstået og forvansket den – der tales en række steder ligefrem om, at ”en del af dem skjuler sandheden mod bedre vidende” (2,146; jf. 2,59.75.101.146.159.174-176; 3,71; 6,91) eller ”fordrejer ordlyden i Skriften, for at I skal tro, at det, de siger, hører til Skriften; men det hører ikke til Skriften” (3,78; jf. 3,99). Særlig nogle af jøderne er her på gale veje, For de ”rykker ordene ud af deres sammenhæng og siger: ”Vi hører, men adlyder ikke!” og: ”Hør, uden at få noget at høre!” og: ”Hold øje med os!”, mens de forvrænger udtalen og nedgør religionen” (4,46). Nu er Skriften imidlertid i sin rene form endelig igen blevet åbenbaret for Muhammad i hans egenskab af at være den sidste og ultimative profet, ”Guds udsending og profeternes segl”, som det siges (33,40; jf. 3,81).

Lidt overraskende henvises der i Koranen alligevel adskillige gange og uden forbehold til bibelske personer og historier på en måde, som forudsætter dem bekendte. Den himmelske stemme lader derved disse fortællinger i deres koraniske udgave fremstå som den sande version, som mennesker også forud for Muhammad havde adgang til. Således optræder der en række henvisende indledningsformularer som f.eks.: ”Læs beretningen om Adams to sønner op for dem i sandhed” (5,27); ”Læs beretningen om Noah op for dem!” (10,71); ”Læs beretningen om Abraham op for dem” (26,69); ”Tænk på Maria i Skriften!” (19,16), ”Tænk på Abraham i Skriften!” (19,41); ”Tænk på Ismael i Skriften!” (19,54); ”Tænk på Idris i skriften!” (19,56 – der optræder ingen af dette navn i Bibelen); ”Har du hørt beretningen om Moses?” (20,9); ”Har du hørt beretningen om de stridende?” (38,21); ”Har du hørt beretningen om Abrahams hædersgæster?”

⁴ Der henvises i det følgende i reglen til Koranen alene med sura- og versnummer.

⁵ Se hertil herhjemmefra f.eks. Frants Buhl, *Muhammets religiøse Forkyndelse efter Qurānen* (København: Schultz Forlag 1924), 56-69: kapitlet ”Qurānen og det himmelske Skrift”. Af anden – og nyere – litteratur om Koranen på dansk kan f.eks. nævnes Michael Cook, *Koranen – en meget kort introduktion*. Oversat af Morten Hecquet (København: Forlaget Vandkunsten 2003). Mere tematisk er Jes P. Asmussen, *Muhammed – Jesus – Abraham. Kristendom og jødedom i Koranen* (København: G.E.C. Gad 1982).

⁶ Koranen er her og i det følgende citeret efter Ellen Wulffs fornemme oversættelse (København: Forlaget Vandkunsten 2006). Jeg er uden kundskaber i arabisk og derfor helt henvist til denne Koran-udgave. Det understreger igen og igen, hvor reducerede ens forståelsesmuligheder er, når man alene er henvist til en oversættelse – alle dens kvaliteter ufortalt. Jeg har desuden haft stor glæde af det af Johan Hermann Rump udarbejdede register til Ellen Wulffs oversættelse.

(51,24); "Har du hørt fortællingen om Moses?" (79,15). Der er således i høj grad en bevidst "intertekstualitet" i Koranens bibelbrug.

Ved at fremstille det således, at vi i jødernes og de kristnes skrifter alene sættes i et indirekte forhold til den hellige urskrift, fordi de i deres gengivelser mere eller mindre har misforstået og forvansket dennes indhold, skaber Muhammad implicit den forestilling, at mens hans Koran ved at være et direkte diktat er en umiddelbar formidling af dele af den himmelske Koran, kommer jøderne og de kristne til at stå som tvivlsomme formidlere, hvis gengivelse ikke kun rummer den sande åbenbaring. Samtidig giver Muhammad desuden plads for den forestilling, at Gud som straf for deres ulydighed forbød jøderne visse spiser, som det ellers tidligere havde været dem tilladt at spise. Som det hedder i 3,93: "Før Toraen blev sendt ned, var al føde tilladt for Israels børn, med undtagelse af det, som Israel havde forbudt sig selv" (jf. 4,160; 6,146; 16,118.124; desuden 5,65-66 og 7,157). Tilsvarende gøres også sabbatten til en straffeforanstaltning, som ikke har adresse til Muhammads tilhængere (2,65; 4,47.154; 16,124; jf. 7,163).⁷

Dermed skaber Muhammad for jødernes og de kristnes vedkommende plads for den langt senere indsigt, som under vore himmelstrøg især er forbundet med Grundtvig, at henholdsvis Det Gamle og Det Nye Testamente ikke er selve åbenbaringen, men består af skrifter, hvori henholdsvis jøder og kristne skriver om åbenbaringen og dens implikationer, eller med andre ord: at disse skrifter er *teologi*, menneskers tale om Gud og ikke Guds direkte tale til mennesker. Det nærmeste, Koranen selv kommer på en sådan relativiserende opfattelse, er de såkaldte *abrogationer*, dvs. steder i Koranen, hvor noget i et vers ophæves og erstattes af noget nyt. Som det hedder i 2,106: "Når Vi ophæver et vers eller lader det gå i glemme, bringer Vi noget, der er bedre end det, eller noget magen til" (se også 13,39; 16,101; 22,52-53; 87,6-7; jf. 3,50). Eller som det siges ligeud i 13,39: "Gud kan udslette eller bekræfte, hvad Han vil. Hos Ham findes Skriftens Moder" (jf. 43,4 samt 3,7, hvor det om Skriften siges, at "heri er der både entydige vers; og de er Skriftens moder – og andre, som er flertydige").

Et holdepunkt for den opfattelse, at jøderne og de kristne ikke overleverede eller i hvert fald ikke levede efter den sande udgave af åbenbaringen, kunne Muhammad desuden finde deri, at jøderne og de kristne var indbyrdes uenige om betydningen af jødernes hellige skrifter. Det kommer f.eks. til udtryk i sura 2,113, hvor det hedder: "Jøderne siger: "De kristne har intet at støtte sig til!" og de kristne siger: "Jøderne har intet at støtte sig til!" Og dog læser de alle op af Skriften. De, der ingen viden har, siger det samme. På opstandelsens dag vil Gud dømme imellem dem i de sager, hvorom de altid var uenige." Det er med andre ord ikke Toraen, der er noget i vejen med, men dens brugere (jf. 5,43-44). Jesus kan da også siges at have bekræftet Toraen (5,46). Og i 62,5 optræder den lignelse, at "de, der blev pålagt Toraen, men ikke kunne bære den, de er at ligne ved et æsel, som bærer bøger."

Koranen som en forskellig bog

Denne muslimske påstand kan nu også have sin årsag i det forhold, at der ud over en række ligheder også er væsentlige uoverensstemmelser mellem Bibelens og Koranens gengivelser af forskellige fortællinger og forhold. Det var imidlertid først efter flugten til Medina i 622, at Muhammad blev klar over, at hans budskab ikke var i overensstemmelse med jødedommen og kristendommen. Oprindeligt havde Muhammads profetgerning alene adresse til araberne, ligesom jødedommen i udgangspunktet var et bestemt folks religion. Således gjorde islam, efter tilløb under ummajadekalifatet, først krav på at være en universel religion under abbasidekalifatet, dvs. efter 750. Det fjendskab, der dog hurtigt udviklede sig mellem Muhammad og jøderne, havde blandt sine årsager, at jøderne i Medina gjorde sig morsomme over, hvad de måtte opfatte som

⁷ Denne opfattelse af dele af den mosaiske lovgivning som en straffeforanstaltning over for jøderne på grund af deres særlige hårdnakkethed har et sidestykke i kirkefædrenes argumentation for, at den såkaldte ceremonielle lov (kaldt således på grund af Vulgatas gengivelse af 5 Mos 4,14 (*caerimonias*, DO 92: "love")) alene havde adresse til jøderne og ikke var gyldig for de kristne. Jf. hertil Mogens Müller, "Jøder og jødedom som teologisk problem i oldkirken", *Fra dybet*. FS John Strange, red. Niels Peter Lemche og Mogens Müller. Forum for Bibelsk Eksegese 5 (København: Museum Tusulanum 1994), 180-192 (især 185-191).

Muhammads misforståelser af indholdet af jødedommens hellige skrifter. I 5,82-83 hedder det således, at jøderne er mest fjendtligt stemt over for ”dem, der tror”, mens de kristne er mest venligt stemt, hvad der angiveligt skyldes, ”at der blandt dem er præster og munke, og at disse ikke er hovmodige.”

Vi skal dog ikke så langt hen i historien, før vi finder kristne forfattere, der ganske uvenligt også går på fejlfinding i Koranens suraer. Det tidligste kendte eksempel er Johannes af Damaskus (født ca. 650 i Damaskus, død i en fremskreden alder før 754).⁸ Han stammede fra en velhavende kristen familie, og hans far var højtstående embedsmand under ummajadedynastiet, og Johannes synes for en tid at have fulgt i sin fars fodspor. Omkring 725 opgav han imidlertid sin verdslige karriere og blev munk i Mar Saba-klostret i nærheden af Jerusalem. For Johannes er islam klart et ariansk kætteri, hvad han viser gennem sin skildring af, hvad Muhammad lærer om Kristus i sin Koran:

Han siger, at der er én Gud, universets skaber, der hverken er født eller føder. Han siger, at Kristus er Guds ord (*logos*) og hans ånd (*pneuma*), men er en skabning og en tjener, og at han er blevet født uden sæd af Maria, Moses’ og Arons søster, og at ånden er kommet ned i Maria, og hun fødte den Jesus, der var profet og Guds tjener. Og (siger han,) at jøderne på forbryderisk vis ville korsfæste ham, og de greb og korsfæstede hans skygge. Men selve Kristus blev ikke korsfæstet, siger han, og heller ikke døde han. For Gud tog ham til sig i himmelen, fordi han elskede ham, og Gud spurgte ham og sagde: ”O, Jesus, du sagde: ”Jeg er Guds søn, ja, Gud.”” Og Jesus svarede (siger han): ”Vær barmhjertig mod mig, herre! Du ved, at jeg ikke sagde dette, og heller ikke betragtede jeg det som noget foragteligt at være din tjener. Men ulydige mennesker skrev, at jeg talte således, og de talte falsk mod mig og er hildede i bedrag.” Og Gud svarede og siger til ham: ”Jeg ved, at du ikke talte således.”⁹

Johannes af Damaskus skrev også *Disputatio Saraceni et Christiani*, som kan gå for at være en slags håndbog for kristne, der skal diskutere med muslimer.¹⁰ Forudsætningen er naturligt nok hele vejen igennem den, at Muhammad ikke har modtaget nogen åbenbaring. ”Hvem er vidne til, at Gud har givet ham skriften? Og hvem af profeterne forudsagde, at en sådan profet træder frem?”¹¹ Men selv om forfatteren flere gange mener at kunne konstatere, at han har bragt sin modpart til tavshed, betød det ganske åbenbart ikke, at han havde haft held med at overbevise

⁸ Se til det følgende Torben Christensen, ”Johannes Damaskenos’ opgør med Islam”, i samme, *Kirkehistoriske afhandlinger 29. marts 1981*, udgivet af Leif Grane, Niels Hyldahl, Jørgen I. Jensen og Mogens Müller (København: G.E.C. Gad 1981), 65-80 (oprindeligt *DTT* 32 (1969), 34-50); uvist hvorfor ansætter Torben Christensen Johannes af Damaskus’ fødselsår til ca. 675. Bonifatius Kotter, ”Johannes von Damaskus”, *TRE* 17 (Berlin: de Gruyter 1988), 127-132, siger ca. 650.

⁹ Citatet stammer fra Johannes af Damaskus’ skrift *Sandhedens Kilde*, og er her anført i Torben Christensens oversættelse i den i forrige note nævnte artikel side 68. Den græske tekst findes i MPG 94 (1864) col. 765. Der er tale om en fri gengivelse af suraerne 2, 3, 4 og 5 (jf. nedenfor), idet den dog indeholder træk, der ikke optræder i Koranen. Se Torben Christensen, ”Johannes Damaskenos”, 68-69. Ordskiftet mellem Gud og Jesus gengiver 5,116, hvor vi hører Gud spørge: ”Jesus, Marias søn! Har du sagt til menneskene: ’Tag mig og min mor til guder foruden Gud?’” Han sagde: ”Højlovet være Du! Det tilkommer ikke mig at sige noget, som jeg ikke har ret til. Hvis jeg havde sagt det, ville Du vide det. Du ved, hvad jeg rummer, men jeg ved ikke, hvad du rummer” osv. Vi vender tilbage til dette citat nedenfor.

¹⁰ Torben Christensen, ”Johannes Damaskenos”, 79 n. 2, bemærker, at Johannes her anvender betegnelserne ”ismailitter” eller ”hagarenere”, fordi de nedstammer fra Abrahams og Hagars søn, Ismael, idet han dog oplyser, at de selv kalder sig ”saracener”, hvad han afleder af Hagars svar til englen: ”Sara sendte mig tomhændet bort” (Σαρα κενήν με ἀπέλυσεν) – denne gengivelse af Gen 16,8 afviger fra LXX’s. Ifølge Torben Christensen skal der faktisk have været arabere i den nordlige del af den syriske ørken, der kaldte sig saracener. Etymologien forudsætter dog under alle omstændigheder kendskab til en græsk bibeltæst.

¹¹ Smstds., se Torben Christensen, ”Johannes Damaskenos”, 69.

nogen. Det var åbenbart allerede ikke længere et åbent spørgsmål, hvem der havde ret. Det mente både den kristne og muslimeren *a priori* at have. Bibelen og Koranen var de indiskutable udgangspunkter, hvis "sandheder" ikke stod til diskussion, men blot skulle føres i marken. Det gjaldt derfor alene om at finde de rigtige argumenter og huller og mangler i "de andres" helligskrift.

Hvad der imidlertid falder i øjnene i denne første tid, er, at de muslimske samtalepartnere tilsyneladende er velorienterede om, hvad der står i Det Gamle og Det Nye Testamente, og kan gå ind i en drøftelse af fortolkningen af disse skrifter. Denne omstændighed har nok sin forklaring deri, at der i den første tid var mange jødekristne, som jo netop blev anklaget for arianisme, der gik over til islam. Sandt nok er adskillige allusioner i Koranen til de bibelske fortællinger så brudstykkeagtige, at de kræver kendskab til Bibelen for rigtig at give mening.¹² På et tidspunkt i Middelalderen blev Bibelen dog fjernet fra "læseplanen". Og i dag kan man opleve, at bibelreferencer bliver undgået selv dér, hvor vi finder dem selvfølgelig.¹³ Det hører dog med til historien, at der enten i første halvdel af 1300-tallet eller sidste halvdel af 1500-tallet fremkom et Barnabasevangelium, som er et genskrevet og islamiseret Matthæusevangelium, efter alt at dømme fabrikeret af en ekskristen, der var konverteret til islam.¹⁴

Koranen som bibelsk genskrivning

Der er naturligt nok blevet skrevet adskilligt om Muhammads bibelkundskab eller mangel på samme og om emnet Bibelen i Koranen.¹⁵ Gennemgående er Koranen altså her blevet målt på og vurderet efter sin overensstemmelse eller manglende overensstemmelse med Bibelen. Men af-dækningen af genren eller fortolkningsstrategien "genskrevet Bibel" ("rewritten Bible") og – i forlængelse deraf – indførelsen af den mere rummelige etikette "bibelske genskrivninger"¹⁶ giver mulighed for at anlægge en anden synsvinkel. Vi vurderer jo heller ikke Paulus' brug af Abraham-fortællingen i Galater- og Romerbrevet på, om apostlen her er i overensstemmelse med "forfatterintentionen" i 1 Mosebog, ligesom vi heller ikke måler Matthæusevangeliet på, om det nu er en korrekt gengivelse af Markusevangeliet eller af det faktiske begivenhedsforløb, der tilsyneladende ligger til grund for den evangeliske fortælling. Tredje sammenligningsled er i disse tilfælde ikke en bagved liggende historie eller tekst, men det sigte, forfatteren har med at inddrage og redigere, "genskrive", den bibelske fortælling. Det Nye Testaments forskellige skrifter vil

¹² Som kuriosum kan jeg gøre opmærksom på, at der i 1855 kom en dansk oversættelse af en tysk bog om dette emne, nemlig G. Weil, *Mohammedanernes Bibelske Legender, hentede fra arabiske Kilder og sammenstillede med jødiske Sagn*. Oversat af C.G.V. Faber (Odense: Miloske Boghandel 1855). Jeg takker Johan Hermann Rump for denne henvisning.

¹³ Det gjaldt således det første katalog til freskoerne i synagogen fra Dura Europos, udstillet på Nationalmuseet i Damaskus. Her var alle skrifthensvisninger i billedteksterne til Koranen. Jf. Mogens Müller, 'Bibel og Koran – hellige tekster og/eller fortolkninger'. *Selskabet til Støtte for Pakistans Kirke* (Temanummer 2008) 4 (2008) 14-21 (20-21).

¹⁴ Se hertil D. Sox, *The Gospel of Barnabas* (London: Allen & Unwin 1984).

¹⁵ Merete Engel, *Bibelen og Koranen. Lighed og Forskelle* (København: Haase og Søns Forlag 2010) bidrager ikke med noget i vores sammenhæng. Fra lidt ældre tid foreligger Heinrich Speyer, *Die biblischen Erzählungen im Qoran* (Gräfenhainichen 1931; genoptryk Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1961), som jeg dog ikke har set.

¹⁶ "Bibelsk genskrivning" er en særlig dansk gengivelse af "rewritten Bible"; jf. temaheftet af *Bibliana* 10 (2009) nr. 1 med titlen "Bibelske genskrivninger". Sondres der mellem bibelske genskrivninger som tekster, der gør krav på bibelsk status, og genskrivninger af Bibelen, som ikke i sig selv gør krav på at være hellige skrifter (f.eks. Josefus' genskrivning af jødernes hellige skrifter i de første elleve bøger af *Den Jødiske Historie* og siden Thomas Manns *Josef og hans Brødre* 1-4. Oversat af Carl V. Østergaard (København: Jespersen og Pio 1933-1948; genudgivet, revideret af Marie-Louise Hammer og Ulrich Horst Petersen, København: Gyldendal 1991-1993; tysk original 1933-1943), tilhører Koranen helt klart den første kategori ved at gøre krav på at besidde selvstændig åbenbaringsværdi.

ikke udtrykke nøjagtig den samme ”religion”, som Det Gamle Testaments skrifter, selv om den grundlæggende antagelse er den, at Jesus Kristus er åbenbareren af sandheden i disse skrifter, hvorfor det ”sande Israel” ikke er identisk med det ”empiriske Israel” – for nu at bruge en terminologi, der først dukker op omkring midten af 100-tallet.

I udgangspunktet kan vi prøve at forstå Muhammads bibelreception på samme måde. Ligesom adskillig kristen fortolkning af Det Gamle Testamente har hævdet at afdække disse jødiske skrifers sande betydning, som jødedommen altså ikke selv kunne få øje på, således hævdes det tilsvarende i den muslimske tradition, at man øser af den oprindelige kilde, den himmelske Koran, som rummer den ”rene” sandhed i forhold til Bibelens reception. Denne påstand må selvfølgelig blive hjemløs dér, hvor en historisk kritik lægges til grund for studiet af Koranen. Men det hindrer ikke, at Koranen kan læses som en kilde til en teologisk bestemt reception af jødedommens hellige skrifter og kristendommens Bibel. Hvad muslimsk tradition ser som forankret i en himmelsk Koran, må historisk-kritisk forskning betragte som Muhammads teologiske tilrettelæggelse af bibelske overleveringer for at gøre dem tjenlige for sin særlige forkyndelse.

Det er i denne sammenhæng en overraskende kendsgerning, at Muhammad i det store og hele har respekteret den bibelske kanon, ligesom persongalleriet helt overvejende er bibelsk.¹⁷ Ganske vist har islams profet også indirekte øst af ikke-kanoniske kilder som gammeltestamentlige pseudepigrapher og nytestamentlige apokryfer. Men Koranen går praktisk taget ikke ud over den tidsramme, der er afstukket med den bibelske kanon. Det er og bliver således en forbløffende omstændighed, at Koranen tilsyneladende ikke afspejler tiden fra Jesu død og opstandelse og frem til Muhammads optræden som profet. Jeg har kun kunnet finde en henvisning til templets to ødelæggelser, dvs. også den i år 70 e.Kr. (17,7), samt nævnelser af byzantinerne i sura 30 af samme navn. Mere indirekte kommer de næsten seks ”tavse” århundreder til syne deri, at Muhammads forståelse af en række forhold i Bibelen er influeret af denne periodes bibelreception og det både den ”ortodokse” og den ”heterodokse”. Om denne periode udgør eller sammen med den ”bibelske” tid omfattes af den ”uvidenhedens tid”, der tales om i 3,154; 33,33, er ikke helt let at se.

Den tid er forbi, hvor ”kættere” uden videre anskues som moralsk anløbne personer, der kun er ude på egen vinding eller tilfredsstillelse af deres laveste lyster. Man skulle imidlertid langt op i historien, før der var forskere, der var parat til at tage Muhammad alvorligt som en profet, der optrådte med en bevidsthed om at være guddommeligt kaldet. I Danmark skete det i hvert fald med Frants Buhl, hvis syn på Koranen vi var inde på til indledning. Som en af pionererne i moderne islam-forskning kunne han sammenfatte sine resultater i denne henseende med at konstatere, at Muhammad besad ”en religiøs Inderlighed og Energi, der møder os i sin tiltalende Skikkelse under hans Ophold i Mekka, men som ingenlunde helt forlod ham under hans stigende Magt i Medina, ligesom det ogsaa er umiskendeligt, at han til sin sidste Stund urokkeligt troede paa sit profetiske Kald.”¹⁸ At Buhl så kan fortsætte med at sige, at Muhammad ”ved sin Død efterlod [...] sine Tilhængere en Religion, der er en forunderlig Blanding af kr[istne] og

¹⁷ Således er listen over personnavne i Koranen, der ikke stammer fra Bibelen, ganske kort: Abū Lahab, Muhammads farbror og modstander (111,1.3); Azar, Abrahams far (6,74); Dhū al Kifl (21,85; 38,48: ”manden med dobbelt belønning”?, muligvis et tilnavn for Job); Hūd, profet sendt til Ad (7,65; 11,50.53.58.60.89; 26,124); Idris, profet (19,56; 21,85); Il Yasin (37,130; formodentlig Elias); Luqmān (31,12-13.16-19; vismand); Sālih, profet sendt til Thamūd (7,73.75.77; 11,61-62.66.89; 26,142; 27,45); Sāmīrī (20,85.87.95); Shuayb, profet sendt til Madyan og Skovtykningens folk (7,85.88.90.92; 11,84.87.91.94; 26,177; 29,36); Tubbaʿ, en fyrste (44,37; 50,14); Zayd, Muhammads adoptivson (33,(4).37). Dertil kommer engle som Iblīs, den hovmodige engel (2,34 m.fl.st.); Malik (43,77); Mārūt og Hārūt (2,102).

¹⁸ Se Frants Buhl, ”Muhammed”, *Kirke-Leksikon for Norden* III, red. Fredrik Nielsen og J. Oskar Andersen (København: Hagerups Forlag 1911), 300-302 (302). Jf. desuden samme forfatters *Muhammads Liv. Med Indledning om Forholdene i Arabien før Muhammeds Optræden* (København: 1903; 3. reviderede udgave ved Finn O. Hvidberg-Hansen (Herning: Poul Kristensens Forlag 1998); 2. udgaven er den forøgede tyske oversættelse fra 1929, hvis tilføjelser er indarbejdede i noterne til udgaven fra 1998). Desuden Frede Løkkegaard, *Muhammed* (København: Gads Forlag 1972).

jødiske Ideer og plumpe Levninger af det arabiske hedenskab, men som i alt Fald var vel afpasset efter hans Folks Fatteevne"¹⁹ vidner om, at Buhl her ser mere på bestanddelene end på syntesen.

Koranens særpræg

Nu røber selv en overfladisk læsning i Koranen, at vi her står over for en tekst, der genremæssigt adskiller sig stærkt fra Bibelen. Det er nærliggende i denne forbindelse at citere Thomas Hoffmanns karakteristik:

Der er ingen grundlæggende fortælling, intet centralt brev, ingen bjergprædiken, men snarere alluderende, perikope-agtige fortællinger, abrupte skift i såvel emnevalg som udsigelsesstruktur og en stærk fromhedsorienteret, parænetisk/eulogisk diskurs, som udgør en intrikat blanding af gentagelser og modsigelser.²⁰

Når det alligevel giver mening at behandle Koranen under overskriften "bibelsk genskrivning", er det, fordi Muhammad som nævnt nærmest restløst bevæger sig inden for et bibelsk univers, indtil han kommer til sit eget virke, som han imidlertid ser forudsagt af Jesus (61,6; jf. desuden 7,157-158 og 48,29). Herunder skaber han ikke en ny grundfortælling. Tværtimod fragmenterer han den bibelske fortælling for at benytte dens profeters autoritet til at underbygge sin egen stilning som den uigenkaldeligt sidste profet, der er kommet med den endelige sandhed. Samtidig er der grund til at gøre opmærksom på, at Muhammad tilsyneladende ikke havde nogen bevidsthed om, at jødernes hellige skrift bestod af andet end "loven", Toraen (og evt. "Salmerne"; jf. 4,163; 17,55) og de kristnes af andet end "Evangeliet". Tilmed opfattes 'Evangeliet' i Koranen som noget, Jesus modtog, ikke som et skrift, der handler om ham.²¹ Således optræder Muhammad heller ikke som skriftfortolker, men som skriftbruger, eller rettere: overleveringsforbruger, idet det bibelske univers transformeres til et koranisk univers, hvor det ene gudsbillede – eller rettere: sæt af gudsbilleder – remplaceres af et andet gudsbillede.

Det må her være stedet til kort at sige noget om Koranens billede af sig selv og sit forhold til Toraen og Evangeliet, som den flere gange optræder sammen med som størrelser, der tidligere blev sendt ned, og som altså i sig selv også er guddommelige og derved har del i Koranen (3,3-4; 9,111; Toraen og Evangeliet nævnes også sammen i 3,65; 5,66.68; 7,157; 48,29; jf. 61,6). Koranen blev således sendt ned "til bekræftelse af det af Skriften, der forelå før den" (5,48; jf. 4,47 samt talen i 26,196 om "tidligere slægters skrifter"), samtidig med at det flere gange fremhæves, at det er en arabisk Koran (12,2; 13,37; 20,113; 39,28; 41,3.44; 42,7; 43,3; 46,12), rettet til et særligt folk. Der var altså folk, der fik "Skriften" før dem, som Muhammad bragte den til (5,57) – den blev tidligere sendt ned til to grupper (6,156) – men selv om de gentagne gange kan betegnes som "Skriftens folk", adlød de ikke, og nu spotter de Muhammads "religion" (5,57.68; jf. 3,110-117). I 5,15 lyder Guds ord om Muhammads opgave således: "I Skriftens folk! Vor udsending er kommet til jer for at oplyse jer om meget af det, som I har holdt skjult af Skriften, og for at tilgive meget. Lys og et tydeligt skrift er kommet til jer fra Gud."

Der optræder ligefrem et udsagn som: "Denne Koran kunne ingen finde på foruden Gud" (10,37; jf. 4,82; 17,88), og der findes i 17,105-108 også en beskrivelse af, at den er inddelt i passende stykker til oplæsning. Der gives desuden svar på vantro spørgsmål om, hvorfor Koranen ikke blev sendt ned til Muhammad som et hele. Det var for at befæste hans hjerte: "Vi har deklameret den langsomt og tydeligt" (25,32). Israels børn kunne også have glæde af at læse den, for den fortæller dem "det meste af det, hvorom de er uenige" (27,76). I Koranen kommer Koranen – ofte også kaldet "Skriften" – til at fungere som den guddommelige legitimering af Mu-

¹⁹ Smstds.

²⁰ Se Thomas Hoffmann, "Pagter i Koranen". *DTT* 74 (2011), 70-90 (70).

²¹ Jf. Buhl, *Muhammads religiøse Forkyndelse*, 59 n. 1.

hammads profetiske forkyndelse, derved at Gud her også taler direkte til og om Muhammad, således at Koranen også rummer anvisninger til profeten om hans ægteskabelige liv samt en forbandelse af en farbror, der åbenbart ikke ”troede” på nevøen (111,1-5). Koranen ”forudsiger” også, at ”hverken jøderne eller de kristne vil være tilfredse med dig, så længe du ikke følger deres trosretning” (2,120). Den adskiller sig altså ikke alene fra Det Gamle og Det Nye Testamente ved ikke at indeholde en mangfoldighed af stemmer, men desuden ved at den gør Muhammads person til den profet, der sammenfatter og konkluderer hele åbenbaringen (jf. 2,151). Det relativiseres ikke af udsagn som det i 5,144: ”Muhammad er kun en udsending, som andre udsendinge, der var før ham.”

Til det formål har den bibelske genskrivning været en velegnet fortolkningsstrategi. Og når jeg i det følgende har valgt at samle fremstillingen om den koraniske genskrivning af bibelske figurer, er det for at begrænse opgaven. Hele Koranen kunne gennemgås med henblik på dens inkorporering og transformation af bibelske tanker og forestillinger, hvorved det på én gang ville blive klart, hvor massivt Bibelen har påvirket Muhammad, og hvor radikalt han har forenklet og entydiggjort Bibelens tanke- og forestillingsverdener. Et oplagt eksempel er 57,13-14, der må være en refleksion af lignelsen om brudejomfruerne i Matt 25,1-13. Og det er også genkendeligt, når Guds pagt med Israels børn i 2,83 sammenfattes på følgende måde: ”I må ikke tjene andre end Gud! I skal være gode imod jeres forældre og slægtninge, imod forældreløse og fattige! Tal venligt til folk! Hold bøn og giv almisse!” (jf. dog også 2,177; 6,151-152).

Vil man forsøge at give et billede af den koraniske genskrivning af bibelske figurer, er det forbundet med den vanskelighed, som kommer til udtryk i Thomas Hoffmanns beskrivelse af Koranen: Mange gange optræder de bibelske figurer i opregninger, mange gange i allusioner, hvor læseren forudsættes at kende hele historien – flere gange henvises læseren som nævnt ligefrem udtrykkeligt til fortællingen om denne eller hin skikkelse – og endelig kan den samme bibelske fortælling optræde ikke bare adskillige gange, men også i flere forskellige varianter. Således er det i høj grad kontekst og forkyndelsessigte, der bestemmer den konkrete udformning.²²

Koranens genskrivning af bibelske figurer

At Koranen udtrykkelig ønsker at knytte til ved det bibelske persongalleri, fremgår af sura 2, ”Koen”, hvor vi hører, hvordan Jakob lige før sin død holder ”katekismetime” med sine sønner og spørger, hvem de vil tjene, når han er borte, og de svarer: ”Vi vil tjene din gud, din og dine fædres, Abrahams, Ismaels og Isaks gud, én gud. Til ham overgiver vi os” (2,133). Over for folk, der opfordrer til at blive jøder eller kristne, lyder reaktionen: ”Sig: ”Nej, Abrahams trosbekendelse! En gudsøgende. Han var ikke en af dem, der sætter andre ved Guds side” (2,135).²³ Herefter der optræder den allerede citerede bekendelse: ”Vi tror på Gud og på det, der blev sendt ned til os; på det, der blev sendt ned til Abraham, Ismael, Isak, Jakob og stammerne; på det, der blev givet til Moses og Jesus, og på det, der blev givet til profeterne fra deres Herre. Vi gør ikke forskel på nogen af dem. Vi overgiver os til ham” (2,136). Ellers er det i høj grad pagtstanken, der forkyndes som grundlæggende i gudsforholdet, dvs. at den troende skal leve op til Guds krav.²⁴ Som en smagsprøve vil vi her nøjes med Koranens bibelske genskrivning af Jesus-figuren.²⁵

²² I Finn O. Hvidberg-Hansen, *Koranen i udvalg*. Verdensreligionernes hovedværker (København: Spektrum 1997), findes i kapitel 9: ”Profeterne før Muhammad. Jøder, sabiere og kristne” (90-124) ganske korte kommentarer til de udvalgte tekster, 177-190. Se desuden Oliver Leaman (red.), *The Qur'an: an Encyclopedia* (London and New York: Routledge 2006).

²³ Denne sidste negative bekendelse er – i lighed med benægtelsen af, at Gud skulle have taget sig en søn (f.eks. 2,116; 10,68) og forskellige angreb på dem, der siger om Gud, at han er tre (f.eks. 4,171) – udtryk for en beskyldning mod de kristne, og den gentages rigtig mange gange.

²⁴ Se hertil Thomas Hoffmanns ovenfor i note 19 nævnte afhandling for en eftervisning af pagtstankens centrale betydning.

²⁵ For en gennemgang af genskrivningen af de øvrige bibelske figurer i Koranen (jf. note 1) henviser jeg til

Jesus i Koranens genskrivning

Når det gælder Jesus selv, øser Koranen gerne af apokryfe evangelieoverleveringer.²⁶ Overhovedet rummer Koranen ingen fornemmelse for bestemte skrifter som kilder til Jesus og hans gerninger – lige så lidt som den gør det for andre bibelske skikkelsers vedkommende; men det er jo i og for sig konsekvent nok, når grundpåstanden er, at disse skrifter er udtryk for mistolkninger og forvrængninger af den sande, himmelske bog. En række af de steder, hvor Jesus nævnes, sker det i form af en kort karakteristik af ham som profet, Marias søn og modtager af Guds ånd (f.eks. 2,87.136.253) – at han er en af profeterne gentages i 2,136; 3,84; 4,163; 6,85; 33,7; 42,13; 57,27, og et par steder (33,7; 42,13) siges det endelig, at han er en af dem, som Gud har sluttet pagt med. Flere steder optræder sammenfatninger af Jesu virke. Første gang er i 3,48-49, hvor følgende ord lægges Jesus i munden:

"Jeg bringer jer et tegn fra jeres Herre: Jeg vil skabe jer noget af ler, der har form som en fugl. Jeg vil så blæse luft ind i den, og da vil den, med Guds tilladelse, blive til en fugl; jeg vil helbrede blindfødte og spedalske og give døde liv, med Guds tilladelse; jeg vil fortælle jer, hvad I spiser, og hvad I opbevarer i jeres huse; deri er der et tegn for jer, hvis I er troende – til bekræftelse af det, der allerede foreligger før mig af Toraen, og for at tillade noget af det, der har været jer forbudt: jeg har bragt jer et tegn fra jeres Herre, så frygt Gud og adlyd mig! Gud er min Herre og jeres Herre, så tjen Ham! Det er en lige vej."

I det følgende (52-53) siges det, at Jesus fornemmer folkets vantro, hvad der får ham til at spørge, hvem der hjælper ham. Det kalder uformidlet disciplene frem (jf. 61,14), der erklærer, at de er Guds hjælpere, og bekender: "Herre! Vi tror på, hvad Du har sendt ned, og vi følger udsendingen." Der optræder derefter (54-56) et gudsord, der bekræfter Jesu ophøjede status.

To andre sammenfattende udsagn optræder i sura 5, denne gang med Gud som den talende. Således hedder det i 5,46-47:

"Vi lod Jesus, Marias søn, følge i deres [de andre profeters] spor for at bekræfte Toraen, som forelå før ham. Vi gav ham Evangeliet med retledning og lys til bekræftelse af Toraen, som forelå før det, som en retledning og formaning til de gudfrygtige. Evangeliets folk skal dømmes efter det, som Gud har sendt ned deri! De, der ikke dømmes efter det, som Gud har sendt ned, er de gudløse."

Noget udførligere er skildringen i 5,110-111, som også gentager motiver, der optræder andetsteds:

Da Gud sagde: "Jesus, Marias søn! Ihukom den nåde, som Jeg viste dig og din mor, da Jeg styrkede dig ved den hellige ånd, så du i vuggen og som voksen kunne tale til menneskene; da lærte Jeg dig Skriften og Vidsdommen, Toraen og Evangeliet; da du med Min tilladelse af ler skabte noget i form af en fugl og blæste ind i den, så den med Min tilladelse blev til en fugl; da du med Min tilladelse helbredte den blinde og den spedalske, da du med Min tilladelse fik døde til at opstå; da Jeg holdt Israels børn væk fra dig, da du bragte dem de klare beviser, og de af dem, der var vantro, sagde: 'Dette er åbenlys trolddom, intet andet';

Müller, "Koranen som "bibelsk genskrivning"", 390-408.

²⁶ Af litteratur om Jesus i Koranen kan f.eks. nævnes Geoffrey Parrinder, *Jesus in the Qur'an* (London: Sheldon Press 1965). Et ældre, men stadig læseværdigt dansk bidrag er Erling Hammershaimb, "Jesus i Koranen", *Nordisk Missions-Tidsskrift* 50 (1939), 145-165, der også (154-165) kommer ind på Muhammads mulige kilder og her bl.a. peger på de gnostiske elkesaiter.

da Jeg åbenbarede for disciplene: 'Tro på Mig og Min udsending!' De sagde: 'Vi tror. Vær vidne på, at vi har overgivet os til Gud'."

Motivet, at Jesus har fået Evangeliet, optræder desuden i 57,27, forestillingen om, at han har fået klare beviser og blev styrket med den hellige ånd i 2,87.253 og 43,63, hvor desuden visdommen nævnes. Trækket med, at Jesus kunne danne en fugl af ler og gøre den levende, optræder allerede i apokryfen *Thomas' Barndomsfortælling 2*, hvor det gælder tolv spurve.

Sura 5 har fået sit navn, "Bordet", på grund af den efterfølgende perikope. Her hedder det (112-115):

Da disciplene sagde: "Jesus, Marias søn! Formår din Herre at sende et bord ned til os fra himlen?" Han sagde: "Frygt Gud, hvis I er troende!" De sagde: "Vi ønsker at spise deraf, for at vort hjerte kan finde hvile, og for at vi kan vide, at du siger sandheden, så vi kan være vidner derpå. "Gud, vor Herre!" sagde Jesus, Marias søn. "Send et bord ned til os fra himlen, som skal være en fest for os, for de første som for de sidste, og et tegn fra Dig. Sørg for os. Du er den bedste forsørger." Gud sagde: "Jeg sender det ned til jer; men hvis nogen af jer så stadig er vantro, vil Jeg give ham en straf, som Jeg aldrig før har givet nogen i hele verden."

Denne beretning synes at afspejle indstiftelsen af nadveren, blandet med "nadvertalen" i Joh 6.

Det er påfaldende, at der på de få undtagelser nær, som allerede er anført, stort set ikke optræder Jesus-ord i Koranen. Evangeliet er her noget, Jesus fik, ikke – som i Det Nye Testamente – budskabet om ham. Hvad hans undervisning og forkyndelse gik ud på, hører vi ikke noget om,²⁷ ligesom vi heller ikke oplyses om, hvad der var hans særlige bidrag som profet andet end at være den sidste af de store inden Muhammad selv. Det nærmeste, vi kommer "indholdet" af evangeliet, er måske i 57,27, hvor det i forlængelse af Guds udsagn om, at han gav Jesus Evangeliet, hedder: "I hjertet på dem, der fulgte ham, satte Vi medfølelse og barmhjertighed, – hvorefter der fortsættes – og et munkevæsen, som de selv fandt på; Vi foreskrev dem det ikke. Det skete kun i stræben efter Guds velbehag, men de varetog det ikke, som det burde varetages."

Det hører også med til Koranens Jesus-billede, at Jesus her ikke bliver dræbt af jøderne. I 4,157-158 fortælles det således i anledning af jødernes "bekendelse":

"Vi har dræbt Messias, Jesus, Marias søn, Guds udsending" – men de dræbte ham ikke, og de korsfæstede ham ikke. Det forekom dem blot således.²⁸ De, der er uenige om ham, er i tvivl om den sag. De har ingen viden derom, men kun løse formodninger. De har med sikkerhed ikke dræbt ham. Nej, Gud løftede ham op til sig, Gud er mægtig og vis. Der findes ingen blandt Skriftens folk, der ikke vil tro på ham før hans død. På opstandelsens dag vil han vidne imod dem ...

Denne tale om, at Gud tog Jesus direkte til sig, afspejler en doketisk kristologi og har fællestræk med, hvad vi møder i gnostiske tekster. På den anden side optræder i 5,75 et anti-doketiske træk i skikkelse af en bemærkning om, at både Jesus og hans mor tog føde til sig.

Men samtidig med, at Jesus således i flere henseender i Koranen kommer til at indtage en særstilling, understreges det, at han ikke er guddommelig, men tjener, skabt af jord ligesom Adam (3,59). I 4,171-172 siges det således. "Sig ikke andet end sandheden om Gud! Messias,

²⁷ Dette i modsætning til den relativt omfattende Jesus-tradition, der senere opstår i islam. Se Tarif Khalidi, *Den muslimske Jesus. Jesusord og fortællinger i islamisk litteratur*. Oversat fra engelsk af Marie Juul Petersen (Hadsten: Mimer 2008; oprindelig engelsk udgave 2003).

²⁸ I *Barnabasevangeliet* løses problemet ved, at fire engle hjælper Jesus væk, mens forræderen Judas af Gud bliver forvandlet, så han ligner Jesus, og han kommer således til at lide den død, som han havde tiltænkt Jesus.

Jesus, Marias søn er kun Guds udsending, Hans ord [jf. Joh 1,1], som Han talte til Maria, og ånd af Ham. Så tro på Gud og hans udsendinge, og sig ikke: "Han er tre!" Hold inde! Det vil være bedst for jer. Gud er én gud. Lovet være Han, højt hævet over at have en søn. ... Messias vil ikke føle sig hævet over at være Guds tjener" (jf. 5,72-75; 9,30-31; 43,57-59). Ja, som vi har set, lader Koranen ligefrem Jesus selv bekende det åbent i 5,116-118:

Da Gud sagde: "Jesus, Marias søn! Har du sagt til menneskene: 'Tag mig og min moder til guder foruden Gud?'" Han sagde: "Højlovet være Du! Det tilkommer ikke mig at sige noget, som jeg ikke har ret til. Hvis jeg havde sagt det, ville Du vide det. Du ved, hvad jeg rummer, men jeg ved ikke, hvad du rummer. Du har alene viden om de skjulte ting. Jeg har kun sagt til dem, hvad Du befalede mig: 'Tjen Gud, min og jeres Herre!' Jeg var vidne om dem, så længe jeg var iblandt dem, og da Du kaldte mig bort, holder Du nu opsyn med dem. Du er vidne til alt. Hvis du tugter dem, er de Dine tjenere, og ligeledes hvis Du tilgiver dem. Du er Den Mægtige og Den Vise."

Når Koranens Jesus endelig bringes til at tale, er det – ligesom i Johannesevangeliet – altså i alt væsentligt om sig selv.

Afslutning

Når Frants Buhl kunne tale om den "ofte trøstesløse Kedsommelighed" i Koranens profetlegender, var det, fordi han først og fremmest vurderede dem i forhold til Bibelen som det faste udgangspunkt og derfor måtte vurdere dem som forvanskninger. Betragtes Koranens tegninger af de forskellige figurer imidlertid under synsvinklen "bibelske genskrivninger", dvs. som et kapitel i Bibelens receptionshistorie, bliver de ulige mere interessante, end hvis de blot komparativt holdes op mod den kanoniske tekst som den absolutte målestok. For som "bibelske genskrivninger" skal de måles på, om de formidler Koranens særlige teologiske og ideologiske forkyndelse, og anskuet i det perspektiv må transformationen siges at være lykkedes: Samtlige de gammel- og nytestamentlige figurer, som Koranen "genskriver", er kommet til at udtrykke Muhammads særlige profetforståelse, guds- og omvendelsesforkyndelse, hvor islams profet tiltager sig den definitive fortolkningsmyndighed som Guds uigenkaldeligt sidste udsending.²⁹

²⁹ Jf. T. Khalid, *Den muslimske Jesus*, 22-23: "Man kan således tale om en typologi for Koranens profeter, en model for profetgerning, som er genkendelig på den måde, hvorpå en bestemt profet tager fat på sin mission for at advare et stolt eller hånligt eller uvidende samfund, den ofte voldsomme afvisning af hans budskab, og Guds endelige forsvar i form af straf. Denne typologi understreges af Koranen selv, der erklærer, at der ikke gøres eller burde gøres nogen forskel på profeter, og at sand tro må inkludere troen på alle profeter (Koranen 4,150). Det er inden for en sådan almen typologisk ramme for profetgerning, Koranens Jesus burde placeres, men sjældent bliver det."